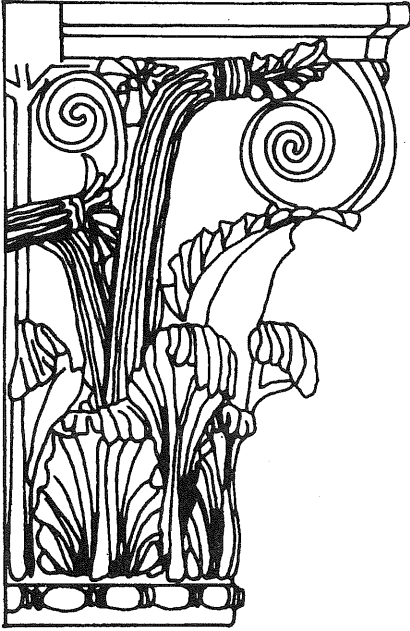

ISSN 1301-7667

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

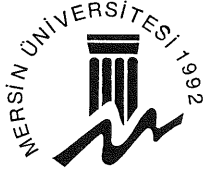
OLBA

II

(ÖZEL SAYI)
II.CİLT

I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu
Bildirileri

MERSİN 1999

MERSİN ÜNİVERSİTESİ

KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI - II

Editör

**Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN**

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of Olba:

OLBA'nın bundan sonraki sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

**Mersin Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü MERSİN/TÜRKİYE**

e-mail: Kilikia@usa.net

Tel: 0.90 324 361 00 01 (10 hat) / 162

Fax: 0.90 324 361 00 46

**ISSN 1301-7667
MERSİN 1999**

İÇİNDEKİLER

Selim KAPUR	A Review of the Late Quaternary History of Anatolia 253
M. Kemal SERTOK	Kuzey-Batı Dağlık Kilikya'da Yapılan Eski Madencilikle İlgili Bir Araştırma 273
Norbert KARG	Tarsus and Anatolian Chronology in Retrospect 283
Marie Henriette GATES	Kinet Höyük in Eastern Cilicia: A Case Study for Acculturation in Ancient Barbors 303
Thomas MARKSTEINER	Überlegungen bezüglich einer strukturellen Verwandtschaft Achämenidenzeitlicher Gipfelbefestigungen des Südwestlichen Kleinasien 313
Charles GATES	Kinet Höyük 1992-1997: The Achaemenid Persian and Hellenistic Periods 323
Zeynep KUBAN	Bir Nekropolün Siyasi ve Kültürel Boyutu Limyra Örneği 333
Turgut SANER	Karaman-Başdağ'da Hellenistik (?) Yapı Grubu 345
Detlev WANNAGAT	Zur Säulenordnung des Zeustempels von Olba-Diokaisareia 355
Levent ZOROĞLU	Kilikya Berenikesi'nin Yeri 369
Tamer KORKUT	Die Pamphylisch-Kilikischen Kalkstein-Girlandenostotheken 381
Bilal SÖĞÜT	Lamos'da Bulunan Bir Tapınak 309
Marcello SPANU	Some Considerations on the Theatre of Elaiussa 411

II

Melih ARSLAN	Roma Dönemi Kilikya Şehir Sikkelerinde Mithras Kültü 425
Emanuela BORGIA	Research on Onomastics in the Areas of Korykos and Elaiussa Sebaste 447
Richard BAYLISS	A Place of Permanence in the Cemetery at Flavias 483
Ayşe AYDIN	Die Kirche II in Emirzeli 499
Candan ÜLKÜ	Çukurova Bölgesi'nde (Kilikia) Devşirme Malzeme Kullanımı Üzerine Bir Araştırma 514

KİLİKYA BERENİKESİ'NİN YERİ (Lev. 119-123)

* Levent ZOROĞLU

ABSTRACT

If its name has not survived until present, to locate an ancient city, first we need inscriptions or references of ancient writers and other written sources. In Cilicia Tracheia there are various cities, such as Anemurium, Kelenderis, Seleuceia, whose names survived until today as Anamur, Gilindire and Silifke. There are also ancient cities, such as Cilician Arsinoe and Aphrodisias, which were discovered, in the last century by travelers. Together with these, there are also ruins of ancient settlements in the region, of which names still unknown, in other words, we know them only by their modern names. At last, there are names of cities referred by ancient authors, but places of these still obscure. My theme here in this article belongs to this last group; I will try to locate Berenice, a Ptolemaic city in Cilicia. Stephanus of Byzantium was the first and only ancient author who mentioned Berenice in the west of Aphrodisias in Cilicia. Then, in Stadiasmus the city was placed between Aphrodisias and Kelenderis. R. Heberdy and A. Wilhelm mentioned Berenice (kolpos Berenike) near Ovacık, between Psyrgia (Papadola?) and Kelenderis. Ruge located the city in the east of Kelenderis.

As it is seen, all these proposals on the location of Cilician Berenice based upon Stephanus and Stadiasmus. However, it is worthy to note that Strabo, one of the most prominent authority on the geography of Cilicia, neglected Berenice, although he mentioned Arsinoe, another Ptolemaic foundation in this region. At first discussion must be concentrated on the problem why and when these Ptolemaic cities in Rough Cilicia were found. To answer this question we have shortly examined the situation Rough Cilicia in the Hellenistic period. It is known that Before Alexander's time, during the Persian occupation, Kelenderis and Nagidos were two important cities in this region. Meydancikkale on the plateau, on the northeast of Kelenderis was also another old city. The Seleucids occupied Rough Cilicia in the 3rd. cent. BC. It is not clear if the occupation of Seleucids was reached to the west of Seleuceia on the Calycadnos. But it is open that one of the source of conflict between the Seleucids and the Ptolemeis was concentrated about the profit of each dynasty on this region. Especially, the Ptolemeis was needed to re-establish the old sea route between Egypt and Hellas which is passing over Cyprus and Rough Cilicia. Depending on this and other reasons, the Ptolemeis had to establish some new naval bases on the shores of Central Rough Cilicia where the oldest harbors, such as Kelenderis and Nagidos were placed. These naval bases carry the name of wives of Ptolemeis were Berenice and Arsinoe. According to the commentary of the Arsinoe decree, the city was found in the second quarter of the third century BC. by Aetos from Aspendos who was one of the strategos of Cilicia during the reign of Ptolemaios II Philadelphos and his sister-wife Arsinoe II. Probably, Berenice was also found by him. The city got its name probably from the name of the King's mother. Even if, there is no more

*

Prof. Dr. Levent ZOROĞLU, Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Arkeoloji Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

document to prove, I believe that the old harbor cities such as Kelenderis and Nagidos were enough strong in this time and the rulers of Ptolemaic dynasty were politically clever to gain their support instead of their enmity. So, they established probably an alliance with these and got their support to found naval bases on the bays near of these old harbors for their commercial and military purposes. On the contrary to these, Meydancikkale was occupied and a Ptolemaic garrison was established such as Persians did prior. If this theory is accepted, the Ptolemaic naval bases should have been placed at the beginning of the main roads reaching easily up to the plateau. After passing Sipahili (Papadola Babadı) which is placed nearly 30 km. east of Kelenderis comes Büyükeceli. This is a small town in the province of Gülnar it is placed nearly 30 km. east of Kelenderis and 50 km. west of Seleuceia. On the nearly 10 km. east of the town is placed Ovacık (former Hacıshaklı). The modern houses of the town are mostly concentrated on the slopes of two sides of the valley of Çağlayık stream. There is a small alluvial plain on the shore, which was encircled by two promontories on the east and on the west. Modern road coming from Silifke towards Aydıncık follows on the southern part of Büyükeceli. On the eastern slopes of the promontory on the west which were covered with bushes completely, there are stone of fundaments of the ancient houses of which wall are not visible today. On the flat area there are remains of two buildings, which were preserved better than the houses on the east. The first building is nearly 20 m. long and 10 m. wide and its walls were constructed with irregular small stones with lime mortar. Probably, this building was a harbor bath and may be dated to the late Roman period. Other building placed 100 m. on the west of the previous one was badly destroyed. Except these two remains, there are also several rock cut graves on the east and north, on the slopes.

Eğer adı günümüze ulaşmamış ise, bir antik kentin yerini belirlemek için öncelikle kentin adının görülebildiği yazıtlara, antik yazarların, özellikle coğrafyacıların kayıtlarına ya da kentin adının değişmeden veya biraz değişerek, günümüze ulaşması gibi diğer verilere ihtiyacımız vardır. Dağlık Kilikya'da Anemurium, Kelenderis, Seleukeia gibi adları Anamur, Gilindire¹ ve Silifke olarak günümüze ulaşmış, ya da Kilikya Arsinoë'si veya Aphrodisias gibi, geçen yüzyılda kaşifler tarafından yerleri saptanmış kentler vardır. Bunların yanında, bölgede, adları bilinmeyen ve yalnızca günümüzdeki adlarıyla tanınan yerleşmelerle, adları çeşitli kaynaklarda geçen, ancak yerlerini hala bilmediğimiz yerleşmeler de vardır. Burada, Orta Dağlık Kilikya'da Ptolemaioslar tarafından kurulduğu bilinen kentlerden biri olan, ancak yeri hala tam olarak saptanamamış bir kentin, yani Kilikya Berenikesi'nin olası yeri hakkındaki teklifimi sunacağım.

Bizantionlu Stephanos (Ethnika, 164) Kilikya'da, Aphrodisias'ın batısında bulunan bir Berenike'den söz eden ilk ve tek antik yazardır (Fig. 1). Stadiasmos'ta (485) kentin yeri biraz daha da belirginleşir ve Berenike, Aphrodisias ve Kelenderis'in arasına yerleştirilir: yani Psyrgia'nın 50 stadia

¹ Bir zamanlar adı İskele Belediyesi olarak bilinen şimdiki Aydıncık ilçesinin asıl adı 1960 öncesinde Gilindireydi; Zoroğlu 1994³: 5-6 ve not: 11.

batısında, Kelenderis'in 50 stadia doğusunda. Heberdy-Wilhelm Berenike koyunun (kolpos Berenike) yerini Ovacık'ın yakınında ve yine Psyrgia ve Kelenderis'in arasında gösterir². Ruge ise, daha belirsiz bir yerleştirme yaparak, Berenike'yi Kelenderis'in doğusuna, ancak daha yakınına yerleştirir ki, burası belki de kentin yaklaşık 3 km doğusundaki Büyükalın mevkiidir³. Kenti günümüzde Yılanlı ada olarak bilinen Spurie'nin karşısındaki Sancak burnuna yerleştirenler de vardır⁴.

Öncelikle bu son iki teklif hakkındaki görüşümü belirtmek isterim: Büyükalın Kamaş deresinin getirdiği aluvyonlarla oluşmuş bir kıyı düzlüğüdür ve, ne yazık ki, burada günümüzde herhangi bir kalıntı görme olanağı yoktur⁵. Bunun gibi, Sancak burnunun bulunduğu yer de topografik açıdan bir kent kurmak için uygun değildir ve iç bölgelerle de herhangi bir bağlantısı yoktur. Burada yaptığımız yüzey araştırmasında da zaten kayda değer bir kalıntıya da rastlamadığımızı belirtmek isterim.

Görüldüğü gibi, Kilikya Berenikesinin yeri hakkındaki tüm modern saptamalar Bizantionlu Stephanos ve Stadiasmos'a dayanmakta ve tüm bu önerilerdeki en sağlam ortak nokta, kentin Kelenderis'in doğusunda olması olgusundan öteye gitmemektedir. Şunu da bu arada belirtmeliyiz ki, Kilikya coğrafyası hakkında en başta gelen otoritelerden biri olan Strabo, bu bölgedeki diğer bir Ptolemaios yerleşmesi olan Arsinoë'yi zikrettiği halde, her nedense, Berenike'den hiç söz etmemiştir.

Şimdi, Kilikya Berenike'sinin yeri hakkındaki önerimizden önce, Ptolemaiosların özellikle Dağlık Kilikya'daki varlığı ve buna bağlı olarak, bu kentlerin neden ve ne zaman kurulmuş olabileceğini tartışalım. Ancak biliyoruz ki, Helenistik öncesi tarihi gibi, Orta Dağlık Kilikya'nın Helenistik çağ tarihi de hala bir çok belirsizliklerle doludur. Daha önce de belirttiğim gibi⁶, Büyük İskender'in gelişinden önceki dönemde bu bölgenin kıyılarında iki önemli liman kenti bulunmaktaydı: Kelenderis ve Nagidos. Bu ikisi, antik kaynaklarda Samosluların kolonisi olarak belirtilmektedir⁷. Batıdaki Anemurium ve doğudaki Aphrodisias da yine Helenistik çağ öncesi liman kentleri olarak gözükmektedir.

² Heberdy-Wilhelm 1897: 98; Psyrgia için bak. Hild-Hellenkemper 1990: 373.

³ RE 3/1, 1897, 280/1 ve aynı zam. buradaki bibliografya.

⁴ Hild-Hellenkemper 1990: 214.

⁵ Zoroğlu 1994³: 2, Harita: 2

⁶ Zoroğlu 1994³: 22-23.

⁷ Bu konu ve Dağlık Kilikya'da Arkaik çağdaki kolonizasyon sorunu hakkında bak.: Zoroğlu 1994¹: 303-305 ve 305-306'daki kaynaklar.

Kelenderis'in kuzey doğusunda, Taşeli platosundaki Kirşu denilen kent, yani Meydancikkale de bölgenin diğer bir eski kentidir. Arkaik çağda bu bölgedeki halk büyük bir olasılıkla Luvilerden, İyonyalılardan, Kıbrıslılardan, hatta Fenikelilerden oluşmaktaydı. M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllardaki Pers işgali sırasında da, 5. yüzyılda yürürlükte olan Pers politikasının gereği, özellikle ticari aktiviteleri bakımından bu kentlerin özgür bırakıldıkları anlaşılmaktadır⁸. Bu konuda Kelenderis'in M.Ö. 5. yüzyılın ortalarında başlayan⁹, Nagidos'un ise belki biraz daha sonra ortaya çıkan kendi otonom sikkeleri bize ışık tutmaktadır¹⁰. Aynı zamanda Kelenderis'in olmasa da, Nagidos'un 4. yüzyıla ait satrap sikkeleri¹¹, burada bir Pers garnizonunun varlığının kanıtı olabilir. Bu sayede söz konusu bu iki kent bölgenin önemli limanlarına sahip olmalarının kendilerine sağladığı ticari potansiyeli kullanarak güçlendiler. Öyle ki, adı 5. yüzyılın son çeyreğine ait bir Atina vergi listesinde yer alan Kelenderis'in Pers işgaline karşı Attik-Delos Deniz Birliği'ne üye olabildiği göz önüne alınırsa, kentin durumu ve ilişkileri daha iyi anlaşılabilir¹². Kelenderis kazıları sırasında ele geçen Arkaik ve Klasik çağlara ait malzeme arasında, özellikle Helen, Kıbrıs, Fenike dünyası ile ilişkileri ortaya koyan vazolar, kentin yukarıda belirttiğimiz durumunun kanıtlarıdır¹³.

İşte bu durum göz önüne alındığında, Büyük İskender'in gelişinden sonra ve Diadochlar savaşı sırasında da, bu kentlerin hala özgür olarak kaldıkları açıktır¹⁴. M.Ö. 4. yüzyılın sonlarına doğru, Seleukos krallığının kuruluşundan hemen sonra, Dağlık Kilikya'da da bir Seleukos işgali başlamıştır. Ancak, M.Ö. 2 yüzyıl başlarına kadar, gerçek anlamda bir Seleukos işgalinin ya da etkisinin, adını Seleukos I Nikator'dan almış olduğu söylenen Kalykadnos Seleukeiası'ndan daha batıya ulaştığını gösteren kesin verilerin azlığı, Orta Dağlık Kilikya'nın bu tarihe kadar tam olarak Seleukosların eline geçişi

⁸ Karş. Casabonne 1996: 134-136.

⁹ Levante 1993: Pl. 2,43; 3; karşı. Zoroğlu 1994³: 67-70, Fig. 89-90.

¹⁰ Levante 1993: Pl. 1.

¹¹ Levante 1993: Pl. 1, No.: 22-23; karşı. Casabonne 1996: 134, not. 99; Pl. I 1.

¹² Zoroğlu 1994³: 22-23.

¹³ Zoroğlu 1994³: 60-63, Fig. 57-80.

¹⁴ Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Orta Dağlık Kilikya'nın Helenistik çağı hakkındaki bilgilerimiz oldukça kıttır. Buna rağmen Kelenderis'in bu dönemi hakkında kabaca topladığımız bilgiler için bak. Zoroğlu 1990²: 445-447; Zoroğlu 1994³: 22-23; Nagidos'un Helenistik çağı hakkında bak.:Jones-Russell 1993: 295-296.

konusunda kuşku yaratmaktadır¹⁵. Dağlık Kilikya'da, en azından M.Ö. 2. yüzyıl öncesinde, yani Büyük Antiokhos zamanına gelinceye kadar, kalıcı bir Seleukos işgalinin olmaması, Ptolemaiosların M.Ö. 3. yüzyılın ortalarına doğru bu bölgeye daha kolay girmelerini sağlamıştır¹⁶. Doğudaki gelişmiş Ova Kilikya kültürüne oldukça uzak olan bu kapalı bölgenin halkı, herhangi bir saldırı sırasında, sahip oldukları doğal savunma olanakları sayesinde, kıyılarda tutunamasalar bile, iç kesimlerdeki ikinci kentlerinde yaşamlarını sürdürme olanaklarına sahiptiler. Olasılıkla bu yüzden, örneğin Plinius (NH 5, 27) Kelenderis'ten başka, bir de "regio celenderitis" ten söz etmektedir. Bu söylemle, kentin egemenlik sınırlarının hinterlandındaki bölgeyi de içerdiği gösterilmektedir. Şurası da açıktır ki, Seleukoslarla Ptolemaioslar arasındaki çeşitli nedenlere dayanan çatışmanın kaynaklarından biri de, her birinin Anadolu'nun güney kıyılarında egemenliklerini elde etme isteğiydi. Kimi zaman, özellikle Kıbrıs'ın M.Ö. 304 yılında Ptolemaios I Soter tarafından ele geçirilmesinden hemen sonra, Mısırlıların Dağlık Kilikya'daki çıkarları ön plana geçmiş olmalıdır. Ptolemaioslar için, öncelikle Kıbrıs üzerinden ulaşılan Mısır, Ege ve Batı Akdeniz arasındaki eski deniz yolunu yeniden ihya etmek önemli bir projeydi ve bunun için Kıbrıs'a en yakın konumda olan Dağlık Kilikya'nın özellikle orta kesimi bu projenin hayati bir halkasını oluşturmaktaydı. Diğer taraftan, özellikle M.Ö. 260-253 yılları arasındaki II. Suriye Savaşları sırasında Ptolemaios orduları Suriye'ye kuzeyden yani, Ova Kilikya (Kilikia Pedias) yoluyla ulaşmayı planladıkları zaman da, Kıbrıs'ın tam karşısındaki en uygun limanlar ve koylar Orta Dağlık Kilikya kıyılarındaydı ve eğer bu eylem gerçekleştirilecekse, buralarda Ptolemaioslara ait deniz üslerinin bulunması elzemdi.

Sayıdığımız bu ve diğer nedenlerle, Ptolemaioslar, öteden beri deniz ticaretinde aktif olan bu eski limanların bulunduğu Orta Dağlık Kilikya kıyılarında bazı yeni deniz üsleri kurmak üzere harekete geçtiler: Bu deniz üsleri Ptolemaios kadınlarının adını taşıyan Berenike ve Arsinoë olmuştur. Arsinoë adını Ptolemaios Philadelphos'un (283-246) kızkardeşi ve karısından, yani Arsinoë II'den almış olmalıdır¹⁷. Berenike için ise, Kralın ve Kraliçenin annesi

¹⁵ Dağlık Kilikya'da Seleukos egemenliği için karış. Jones-Habicht 1989: 332. E. Meyer (1925: 137) ne Seleukosların, ne de Ptolemaiosların Dağlık Kilikya'da kalıcı bir egemenlik kuramadıklarını belirtirken, haklıdır. Bizim yukarıda birkaç kez değindiğimiz gibi, bölgenin topoğrafyası, böylesi bir egemenliğin hep sınırlı kalmasını sağlamıştır. Doğu Dağlık Kilikya'daki Seleukos egemenliği ise, burasının yarı bağımsız rahip-kralar eliyle yönetilmesi yöntemiyle sağlanmıştı. Persler gibi, bölgeleri eyaletlere ayırarak, daha sistemli bir yönetim biçimi geliştiren Romalılar da, bu konuda epey zorlanmışlardır; bak.: Hopwood 1989: 191-198.

¹⁶ karış. Bagnall 1976: 114-116.

¹⁷ karış. Strabo 14.3.36. Arsinoë'nin adının verildiği diğer kentler için bak.: RE II,1 1895,1277-79.

ve I. Ptolemaios Soter'in karısı olan ve 279 yılındaki ölümünden sonra tanrıçalaştırılan I. Berenike'nin adının verildiği söylenebilir¹⁸.

Bu bölgede çeşitli üsler kurmak gibi bir gereksinme duyulunca, aklımıza gelen ilk soru, Ptolemaiosların neden daha uygun limanlar olan Kelenderis'i ve Nagidos'u işgal edip, bu amaçları için kullanmadıkları¹⁹, ya da, kullanmış olsalar bile, Strabon'un deyiimiyle sadece "demir atma yeri" olan küçük koylara, kendi yeni kentlerini kurduklarıdır. Şunu unutmamalıyız ki, Helenistik çağda bazı krallar işgal ettikleri eski kentlerin adını değiştirip, kendi veya yakınlarının adlarını vermişlerdi. Bu durum, söz konusu kentler için de geçerli olabilirdi. Ancak hiçbir kaynakta, bu iki kentin adında böyle bir değişikliğin yapıldığından söz edilmemiştir.

Elimizde kanıtlamak için şimdilik çok fazla veri olmasa da, öyle inanıyorum ki, bu eski kentler, yani Kelenderis ve Nagidos bu dönemde hala çok güçlüydüler ve Ptolemaios sülalesinin bu ilk yöneticileri onların düşmanlıklarını kazanmak yerine, desteklerini sağlayacak kadar akıllıydılar. Böylece, kendileri ile Seleukoslar arasında tercih yapabilecek durumda olan bu kentlerin yakın dost ve ortağı olma ayrıcalığı elde etme umutlarını kullanarak, söz konusu limanların yakınında, iç bölgelerle ulaşım bağlantısının bulunduğu iki koya, özellikle askeri amaçlı küçük üs-kentler kurdular. Söz konusu bu eski kentler, Persler zamanında olduğu gibi, kısa bir süre de olsa egemenliklerini korudular ve bu durumu, kendi eski düzenlerine, yani ticari yaşamlarının tüm aktivitelerine herhangi bir zarar gelmeden ve Mısırlıların yakın dostu olarak, onların koruması altında, sürdürdüler. Dışardan gelen bir gücün Dağlık Kilikya'yı elinde bulundurması hem burada yaşayan halkla iyi ilişkiler içinde olmasına, hem de belli bir askeri gücün bu eski kentler dışında bir garnizona barındırılmasına bağlıydı. Dağlık Kilikya'daki Pers dönemi bu uygulamanın en iyi bilinen örneğidir. Böylece, Ptolemaiosların Akdeniz kıyısında kurduğu limanlar olan Arsinoë ve Berenike'den başka, kendilerini kurduğu bir kent olmasa da, yaylada, yani Taşeli platosunda adının Luvice Kirşu olması olasılığı üzerinde durulan Meydancikkale'yi tam anlamıyla işgal ederek, burada bir askeri güç barındırdıkları anlaşılmaktadır. Meydancikkale'de, Fransız kazıları sırasında bulunan ve Meas tarafından Ptolemaios Euergetes, karısı Berenike ve çocuklarını kutsayan, onların adına bir gymnasiumun kurulduğunu anlatan bir yazıt bu konuda önemli bir belge niteliğindedir²⁰.

¹⁸ Ptolemaios II tarafından annesinin adına Kızıldeniz kıyısında kurduğu diğer Breneike kenti için bak.: RE III,1, 1897, 280-81, 5 (Sethe).

¹⁹ Yukarıda sözünü ettiğimiz Arsinoë yazıtları henüz bilinmezken, A.H.M. Jones (1971: 199), Arsinoë ile Nagidos'un aynı yer olduğunu ileri sürmüştü.

²⁰ Laroche-Davasne 1981: 359-360, fig. 7; Davasne-Le Rider 1989: 345-346.

Özetlemek gerekirse, Ptolemaios'lar bölgeye geldiklerinde, bölgenin iki eski kentinin statüsünü bozmadan, kendi askeri amaçları için iki koy seçerek, buraya kraliçelerinin adını verdikleri üsler kurdular ve bölge üzerindeki denetimleri için, asıl askeri güçlerini yayladaki eski Pers garnizonunda, yani Meydancikkale'de bulundurdular.

Durum bu şekliyle onaylanacak olursa, Ptolemaiosların bu kentlerle oluşturdukları yakınlığın göstergelerini ortaya koymamız gerekir. Öncelikle, bu kentlerin Alexandria'da elçilerinin ve sözcülerini bulunması gerekiyordu. Bunun için bazı arkeolojik kanıtlar yok değildir. Şimdi Brooklyn Müzesinde bulunan bir Hadra hydriası üzerinde "Yıl 31 (yani M.Ö. 254, Ptolemaios II Philadelphos'un 31. yönetim yılı) Audnaios ayında (Şubat sonu-Mart başı) Kelenderisli ... oğlu Tychon" biçiminde bir yazıt bulunmaktadır ve bu vazoyu yayımlayan B. F Cook'un yorumuna göre, söz konusu hydria, Alexandria'da elçi olarak bulunurken ölen Kelenderisli Tychon'un külleriyle birlikte doğduğu kente gönderilmiştir²¹. Alexandria dışında bulunan tarihlenebilir bir kaç yazıtlı örnekten biri olan bu Hadra hydriası, olasılıkla Kelenderis'te bir mezara konmuştu. Tychon'un küllerinin ülkesine gönderilmesindeki bu ilgi, biraz önce söylediğimiz Mısır-Kelenderis ilişkilerinin II. Ptolemaios'un zamanında oldukça yakın olduğunun bir kanıtı sayılmalıdır. Bunun gibi, 1974 yılında Kelenderis'te bir inşaat sırasında bulunan ve şimdi Silifke Müzesinde sergilenen Ptolemaios II Philadelphos'un altın tetradrachmeleri de, bu yakın ilişkinin diğer önemli bir belgesidir²². Kelenderis gibi, Nagidos'un da Mısır ile benzer ilişkilerde bulunduğu belgelenebilmektedir²³.

Şimdi Mersin Müzesinde bulunan Arsinoë yazıtı da, burada özetlediğimiz durumu destekleyecek bir başka örnektir. Burada Ptolemaios III Euergetes zamanındaki bir sınır anlaşmazlığından söz edilmektedir²⁴. Yazıtı göre, Ptolemaios Philadelphos adına bu bölgeyi ele geçiren ve olasılıkla Arsinoë ve Berenike'yi de kuran Aspendoslu Aetos'un oğlu ve bu bölgenin strategos'u Thraseas sorunu çözmüştür. Bu yazıt yine konumuzu ilgilendiren ve yukarda değindiğimiz başka bir konuya da açıklık getirir: Ptolemaios'un strategosu Aetos Nagidos'un hemen doğusunda adını Arsinoë Philadelphos'tan alan bir kent kurmuş olduğuna göre²⁵, Nagidos'un adının Arsinoë olmadığı kanıtlanmıştır.

²¹ Cook 1968-69: 115-116; App. 4.

²² Davasne 1989: 407-409.

²³ Habicht-Jones 1989: 332, not. 30; ve Jones - Russell 1993: 295-296.

²⁴ Kirsten-Opelt 1989: 55-66; Jones-Habicht 1989: 317-346.

²⁵ karşı: Kirsten-Opelt 1989: 62-66.

Aetos'un Arsinoë ile aynı zamanda Berenike'yi kurmuş olması olasılığı daha güçlüdür.

Bütün bu veriler ışığında varacağımız sonuç şudur: Helenistik çağın başlarında Seleukosların Kalykadnos'un batısında fazla hissedilmeyen etkileri, özellikle Kıbrıs'ın fethinden sonra, Ptolemaiosların Dağlık Kilikya kıyılarında bazı üsler elde etme isteklerini gerçekleştirmelerine katkıda bulundu ve Kelenderis ve Nagidos gibi kentlerin yakınlarında, onların özgürlüklerine dokunmadan ve Dağlık Kilikya'nın liman olmaya çok fazla elverişli olmasa da, yine de iyi birer demir atma yeri olan iki koyunda, Berenike ve Arsinoë kentlerini kurdular. Bunların kuruluşunun en erken tarihi için M.Ö. 289/288 yılını yani Ptolemaios Philadelphos'un kızkardeşiyle evlendiği yılı, en geç olarak ta M.Ö. 254 yılını önerebiliriz²⁶. Berenike 270 yılında öldüğüne ve tanrıçalaştırıldığına göre, bu kentlerin kurulma tarihinin 270-260 arasında olması büyük bir olasılıktır²⁷. Bu tarih, aynı zamanda, Arsinoë yazıtında sözü edilen ve II. Ptolemaios'un hizmetinde bulunan Aspendoslu Aetos'un bu bölgeyi kral adına işgal ettiği tarih olması olasılığını da güçlendirmektedir. Doğal olarak Pamfilya ve belki de Batı Dağlık Kilikya, Orta Dağlık Kilikya'dan çok önceleri Ptolemaiosların ülkesine katılmıştı. Sonraları, başka bir Pamfilyalı strategos olan Ptolemaios ise, Büyük Antiochos'un hizmetinde tüm Orta Dağlık Kilikya'nın Seleokuslara bağlanmasını sağlamıştı²⁸. M.Ö. 2. yüzyıl başlarındaki bu olay Torosların kuzeyinde gücünü yitiren Seleukosların Orta Dağlık Kilikya'yı işgal etmelerinin ve yıkımlarının da başlangıcını oluşturmuştu²⁹.

Tarihsel açıklamaları ve yorumları burada keserek, yeniden Berenike'nin yerine dönelim. M.Ö. 3. yüzyılda Meydancikkale'da bir Ptolemaios garnizonunun yerleştirildiği ve Kelenderis'in doğusunda kurulacak bir üssün bu garnizona ulaşımın en kolay olacağı yolların başında, uygun bir koyda aranması gerektiğine göre, doğuya doğru, Aphrodisias'a kadar bu kıyuyu taramak gerekir. Karşımıza çıkan ilk yerleşme olarak, günümüzdeki Sipahili'yi görüyoruz (Fig.1). Aynı zamanda Babadıl olarak da, bilinen bu yerleşme antik coğrafyada Papdola ile aynı yer olmalıdır³⁰. Bu yüzden Berenike'yi burada aramak Berenikenin adının daha sonra Papadola olduğu biçiminde bir sonucu doğurur. Bunun yerine,

²⁶ karşı. Magie 1950: 1156,1.

²⁷ Jones-Habicht 1989: 337; karşı.Green 1990: 146, not. 50..

²⁸ Kirsten-Opelt 1989: 59.

²⁹ Jones-Habicht 1989: 345-346.

³⁰ Hild-Hellenkemper 1990: 373; Sipahili koyu da Meydancikkale'ye giden önemli bir yolun başlangıcındadır. Ancak burada Roma çağına ait bir kaç tonozlu mezar dışında hiç bir kalıntı görülmez. Ayrıca koy da küçüktür.

Berenike'yi biraz daha doğuda, belki de Kelenderis'ten kuş uçuşu 15 km. mesafede ve Kilikya Aphrodisiası'nın kuş uçuşu yaklaşık 5, 6 km. batısındaki Büyükeceli'de aramayı teklif etmek istiyorum.

Büyükeceli kasabasına ait modern yerleşmenin evleri daha çok **Çağlayık** deresinin³¹ açtığı ve kuzey batıya doğru uzanan vadinin iki yakasına serpiştirilmiştir. Bu vadiden yaylaya doğru giden yaklaşık 20 km.lik bir yol, bizi Büyükeceli'nin kuzey batısında yer alan Meydancikkale'ye ulaştırır (Fig. 2). Çağlayık deresinin getirdiği alüvyonlarla kıyıda oldukça hafif eğimli geniş bir düzlük oluşmuştur. Burada kesif olmasa da, şimdiye kadar ele alınmamış bazı antik kalıntıları tanıtarak, yukarıdaki önerimi pekiştirmek istiyorum³².

Yukarıda tanıttığımız kıyı düzlüğünün iki tarafında denize doğru çıkıntı yapan iki tepe ile sınırlandırılmıştır (Fig. 2). Bunlardan batıdaki tepenin doğuya bakan yamaçlarında ve eteğinde bazı yapı kalıntıları bulunmaktaysa da, buradaki çalılar ve orman bunları gizlemektedir. Çağlayık deresi bu tepeyi yalayıp geçerek ve denize ulaşır. Derenin doğusundaki düzlükte iki yapı kalıntısı bulunmaktadır³³. Bunlardan ilk yapı (krokide 1 numaralı yapı) 20 m. uzunlukta ve yaklaşık 10 m. genişlikte olup, dikdörtgen planlıdır (Fig. 2, 3-4). Moloz taşlarla ve kireç harcı ile örülen duvarlarının çoğu yaklaşık 4 m. yükseklikte olup, asıl durumunu hemen hemen korumaktadır. İçi çalılık, ağaçlar ve kendi yıkıntısı ile dolmuştur. Buna rağmen birbirine komşu, dikdörtgen biçimli 3 mekanlı bir yapı planı görülebilmektedir. Günümüze ulaşan kalıntılardan, bu mekanların tonoz örtülü olduğu anlaşılmaktadır (Fig. 4). Yapının bir hamam olduğunu gösteren bazı veriler bulunmakta ise de, şimdilik kesin bir şey söylemek zordur. Duvar örgüsü dikkate alındığında yapının geç Antik çağa ait olduğu söylenebilir.

2 numaralı yapı ise, biraz daha batıdadır (Fig. 2). Bu da kötü bir biçimde tahrip olmuştur. Duvarlar kalıntılarında anlaşıldığı kadarıyla, inşaat sırasında moloz taş ve yassı plaka tuğla kullanılmıştır. Yapının tonoz örtülü olması gereken dikdörtgen bir mekanı ile bunun güney batısında kubbe örtülü olduğu anlaşılan bir başka mekanı seçilebilmektedir. Doğuda ise, olasılıkla sarnıç olarak kullanılmış küçük bir bölüm vardır.

Bu alanda toprak üstünde ne yazık ki başka bir kalıntı yoktur. Ancak Silifke-Anamur karayolunun kuzey-batısında kalan tepenin yamaçlarında çok

³¹ Heberdy-Wilhelm 1896: 97.

³² Büyükeceli'ye yaptığımız çeşitli gezilerde bana yardımcı olan H. Adibelli, N. Aslan ve Y. Ünlü'ye teşekkürü bir borç bilirim.

³³ Buradaki tanımlar bir kaç yıl öncesine dayanmaktadır. 1998 yazında yaptığımız kısa bir ziyaret sırasında ele aldığımız 1 ve 2 numaralı yapıların daha da tahrip edildiğini, birinin önüne çok katlı bir evin diğerinin ise bir seranın yapıldığını gördük. Tescili için yaptığımız başvurudan ise bu satırların yazıldığı tarihe kadar henüz bir haber yoktu.

sayıda kaya mezarı görülmektedir (Fig. 5). Burada birden fazla mezar tipinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, Anadolu'da yaygın ve çok çeşitli örnekleri bulunan doğrudan kayaya oyulmuş, üzerine olasılıkla lahit kapağı biçiminde yapılmış bir kapak taşının kapatıldığı mezar tipidir (Fig. 6). İkinci tipe ait olanlar ise, özellikle Kelenderis'te de benzerleri bulunan yeraltı oda mezarlarıdır³⁴ (Fig. 7, 8).

Düzlüğün kuzey doğusunda bulunan yamaçlarda da birkaç kaya mezarı bulunmaktadır (Fig. 2). Burada ayrıca eski bir yol kalıntısı da vardır. Oldukça sağlam olan bu yolun genişliği ortalama 3,5 metredir ve yamaç üzerinde olduğundan bir tarafı teras duvarı ile desteklenmiştir. Güney doğu yönde ilerleyerek tepeye ulaştıktan sonra, kuzeye doğru kıvrılan yol, günümüzdeki modern yol ile buluşur ve burada kaybolur. Modern yolun bir kısmının eski yolun üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Burada tanıttığımız kalıntıların ve sunduğumuz diğer verilerin Berenike'nin Büyükeceli'deki olduğunu kanıtlanmasına yetmeyeceği açıktır. Ancak yıllardır bu bölgede yürüttüğüm yüzey araştırmalarına dayanarak, Kelenderis'in doğusunda, Meydancikkale'ye giden önemli yollardan birinin başlangıcında bulunan Büyükeceli koyunun Berenike koyu (Berenikes kolpos) için uygun bir yer olduğunu söyleyebilirim. Umarım burada yapılacak ayrıntılı araştırmalar, bu konuda daha fazla veri sunacaktır.

RESİM LİSTESİ:

Fig. 1: Orta Dağlık Kilikya.

Fig. 2: Büyükeceli ve çevresini gösteren kroki.

Fig. 3: 1 nolu yapı.

Fig. 4: 1 numaralı yapıdaki tonozlu mekan.

Fig. 5: Mezarlık karayolundan genel bakış.

Fig. 6: Kaya mezarı.

Fig. 7: Yer altı oda mezarlar.

Fig. 8: Yer altı oda mezar cephe ayrıntısı.

³⁴ Zoroğlu 1994³: 32-40, Fig. 18-23.

KISALTMALAR-ABBREVIATION:

- Bagnall, R.S. 1976: *The Administration of the Ptolemaic Territories outside Egypt*, Lyden.
- Casabonne O. 1996: "Presence et influence Perses en Cilicie a l'epoque Achamenide -iconographie et representations-", *Anatolia Antiqua* IV, 121-145.
- Laroche, E.-Davasne, A. 1981: "Le fouilles de Meydancikkale pres de Gülnar (Turquie) et le Tresor de Monetrie hellenistique" *CRAI*, 377-381.
- Davasne, A. 1989: "Le tresor de monnaies d'or ptolemaiques d'Aydıncık", *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (1988), 407-409.
- Davasne, A.-Le Rider, G. 1989: *Le Tresor de Meydancikkale, Gülnar II*, Editions Recherche sur les civilisations, Paris.
- Heberdy, R.-Wilhelm A. 1896: *Reisen in Kilikien*, Wien.
- Hild, F.-Hellenkemper, H. 1990: *Kilikien und Isaurien*, TIB 5, Wien.
- Hopwood, K. 1988: "Consent and Control: how the peace was kept in Rough Cilicia", *The Eastern Frontier of the Roman Empire, Proceeding Colloquium held at Ankara in 1988 (BIA at Ankara, Monograph No.: 11, BAR Int. Ser. 553 (i) 1989, 191-198)*.
- Jones A.H.M. 1971: *The Cities of Eastern Roman Provinces*, Oxford.
- Jones, C.P. - Habicht Ch. 1989: "A Hellenistic Inscription from Arsinoë in Cilicia", *Phoenix* 43, 317-346.
- Jones, C.P. - Russell, J. 1993: "Two New Inscriptions from Nagidos in Cilicia", *Phoenix* 47, 293-304.
- Kirsten, E. - Opelt, I. 1989: "Eine Urkunde der Gründung von Arsinoë in Kilikien", *ZPE* 77, 55-66.
- Laroche, E. - Davasne, A. 1981: "Le fouilles de Meydandjik pres de Gülnar (Turquie) et le tresor monetaire hellenistique", *CRAI*, 356-370.

Levante E. 1993

SNG France 2 Cilicie, Bibliotheque Nationale, Paris.

Magie, D. 1950:

Roman Rule in Asia Minor, Princeton.

Meyer, E.,

Die Grenzen der hellenistischen Staaten in Kleinasien, 1925.

Zoroğlu, L. 1994¹:

“Cilicia Tracheia in the Iron Age: the Khilakku Problem”, *Anatolian Iron Ages 3 BIA Mongraph 16 (The Proceeding of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium held at Van, 6-12 August 1990)* 301-306,.

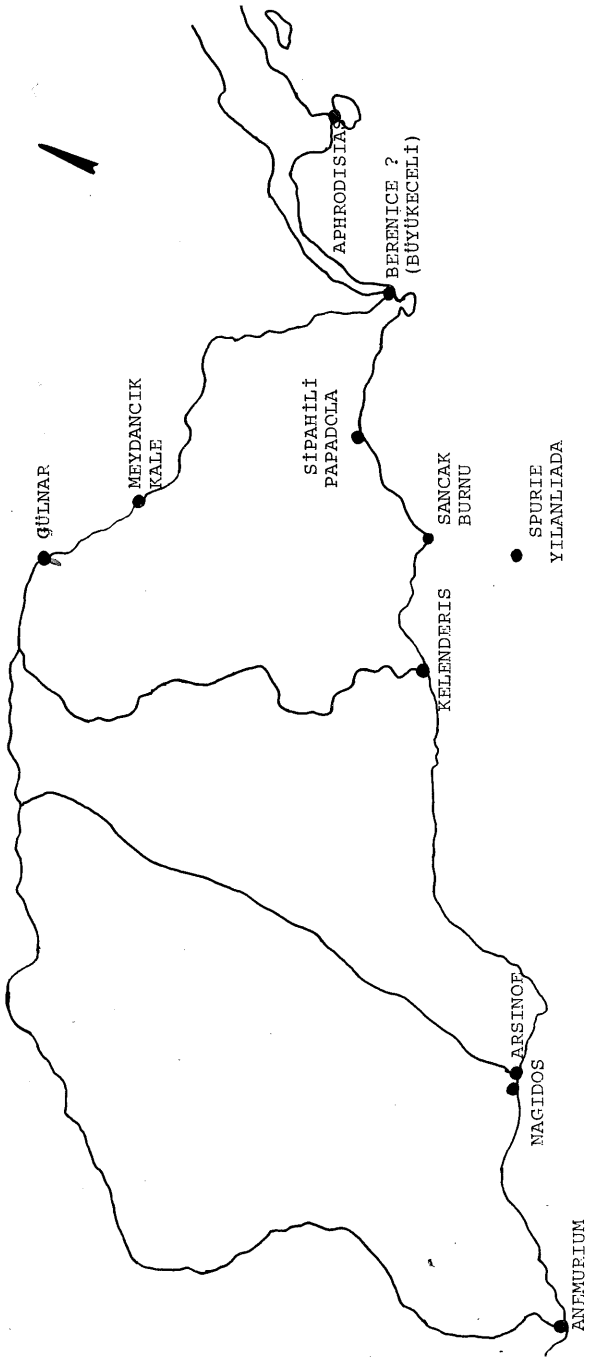
Zoroğlu, L. 1994²:

“Kelenderis’in İlkçağ Tarihine ait Notlar”, *XI. Türk Tarih Kongresi, Ankara 5-9 Eylül 1990 (Kongreye Sunulan Bildiriler I,1994)*, 437-448.

Zoroğlu, L. 1994³:

Kelenderis I, Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular, Ankara.

A K D E N İ Z

Fig. 1

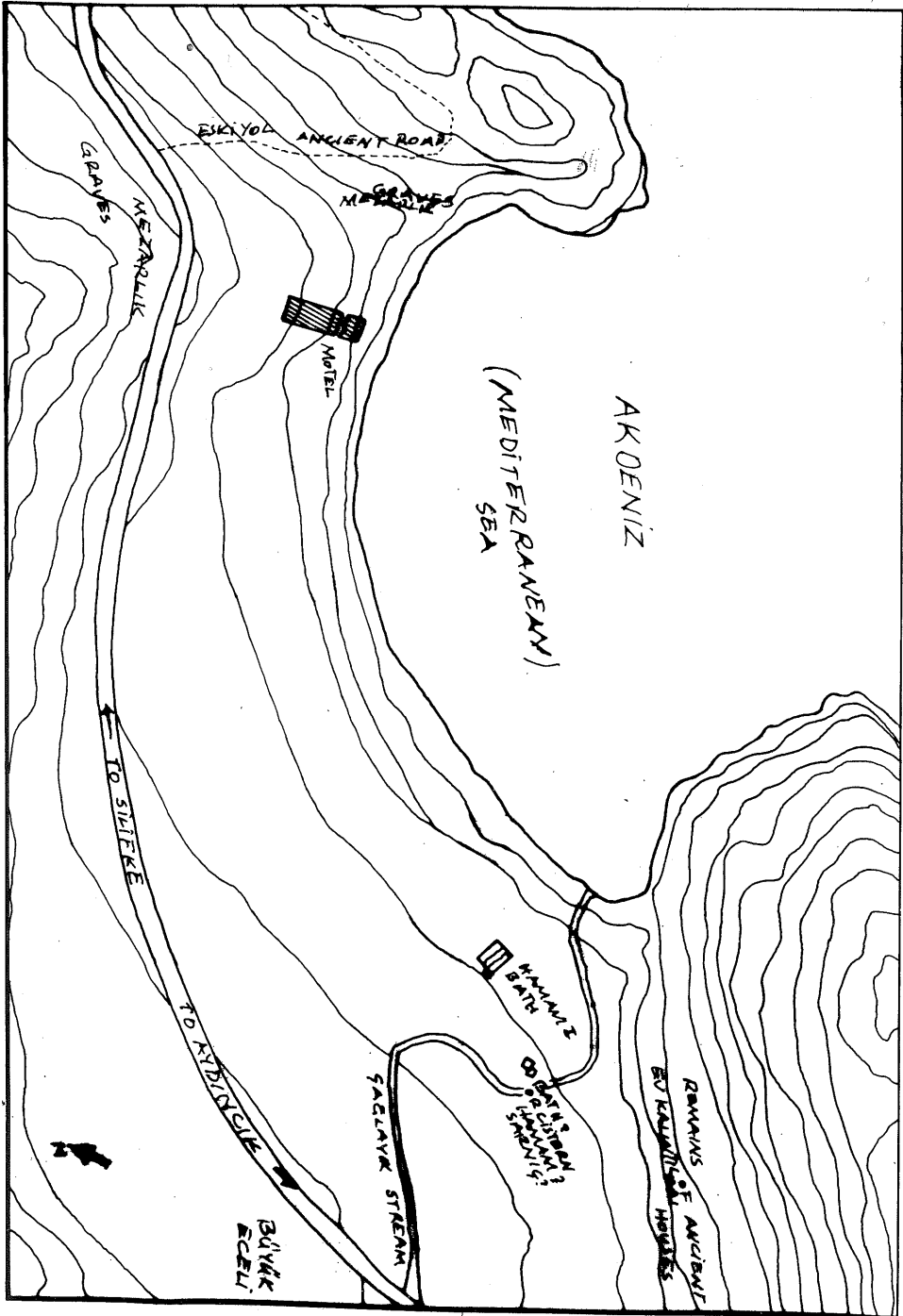

Fig. 2

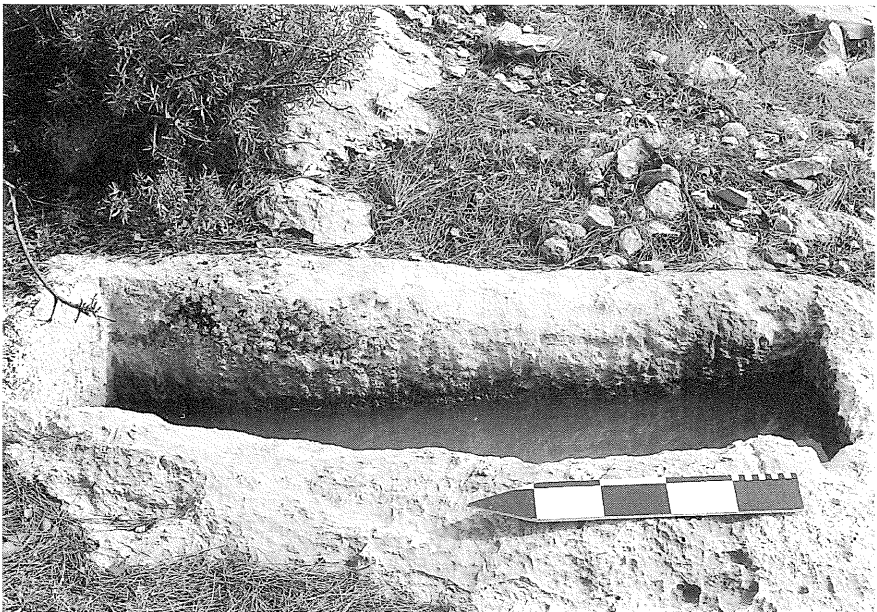
Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8